

1 Preventieve basiszorg - fase 0

Hoe kan een school elke leerling zoveel mogelijk kansen geven op cognitief vlak? Dit vind je terug in Preventieve (brede) basiszorg, het eerste deel van het [Specifiek Diagnostisch Protocol Zwakbegaafdheid en verstandelijke beperking](#). Lees dit bij voorkeur samen met [Verhoogde zorg](#), [Uitbreiding van zorg](#) en het [Theoretisch deel](#) van dit protocol. De protocollen zijn een leidraad voor diagnostiek binnen de onderwijscontext gehanteerd door CLB-teams in samenwerking met scholen. Een Specifiek Diagnostisch Protocol is een concrete vertaling van de algemene handvatten in het [Algemeen Diagnostisch Protocol \(ADP\)](#). Individueel Aangepast Curriculum komt niet aan bod in dit specifiek diagnostisch protocol. Hiervoor verwijzen we naar [fase 3 in het ADP](#).

Alle leerlingen hebben recht op kwaliteitsvol, uitdagend en motiverend onderwijs. Elke school zorgt ervoor dat alle leerlingen zich kunnen ontplooiën met aandacht voor beperkingen, mogelijkheden en talenten.

1 De organisatie van het zorgbeleid

De school heeft een goed doordachte visie en voert een transparant beleid betreffende het omgaan met verschillen in mogelijkheden, vaardigheden en talenten van leerlingen. Dit beleid ondersteunt duidelijke afspraken op school- en klasniveau en communicatie met ouders en leerlingen. De normale ontwikkeling van kinderen is hierbij de leidraad. Gezamenlijke reflectie en collegiale ondersteuning versterken dit beleid.

- **Verschillen in mogelijkheden, vaardigheden en talenten**

De school gaat adequaat om met verschillen tussen leerlingen. Als deze verschillen worden aanvaard en gewaardeerd, kunnen ze een verrijking zijn voor iedereen. De kwaliteit van de leraar - leerling relatie, het samenwerken en teamwerk staan hoog aangeschreven. Men houdt rekening met individuele verschillen en prestaties naar ieders mogelijkheden.

Mogelijke richtvragen:

Houdt de school rekening met (cognitieve) verschillen tussen leerlingen, bijvoorbeeld bij de keuze van de reken- en taalmethodes? Staat de school open voor leerlingen die zwakbegaafd zijn of een verstandelijke beperking hebben? Beschikt de school over voldoende deskundigheid in het omgaan met verschillen in mogelijkheden, vaardigheden en talenten? Maakt de school gebruik van verschillende werkvormen zodat elke leerling zich aangesproken voelt tijdens de lessen?

Preventieve basiszorg Zwakbegaafdheid en verstandelijke beperking

- **Omgaan met verschillen in ontwikkeling, vaardigheden en talenten**

Door een leerling aan te spreken op zijn kunnen is er meer kans op medewerking. Het begint met hoe de school naar leerlingen 'kijkt', zonder direct te gaan etiketteren¹.

Mogelijke richtvragen:

Houdt de school bij het uitstippelen van het beleid rekening met: het uitdagen van leerlingen, discipline vragen, acceptatie van leerlingen met hun mogelijkheden en beperkingen, het bewust zijn van eigen positieve en negatieve vooroordelen,...?

Differentiëren is hier een aangewezen didactische werkvorm. De school bepaalt met het zorgteam de draagkracht en de mogelijkheden tot differentiëren.

De leerkrachten differentiëren bijvoorbeeld door de leerlingen op een bepaalde wijze te groeperen en/of door de aanpak of de methode aan te passen.

Mogelijke richtvragen:

Is er voldoende materiaal gekend en aanwezig om gedifferentieerd te werken? Waar kunnen de leerkrachten differentiatiematerialen vinden in de school? Is het huiswerk zinvol en biedt het een meerwaarde? Welke differentiatievormen worden toegepast? Welke werkvormen gebruikt men op de school?

Vaak bieden methodes en handleidingen bijkomend materiaal om differentiatie efficiënt te organiseren en hoekenwerk en contractwerk te stofferen.

In het kader van de doelgroep van dit protocol is tevens de attitudevorming erg belangrijk. Attitudes en vaardigheden worden hier soms belangrijker dan kennisoverdracht. De school heeft de taak om de attitudevorming bij de leerlingen na te streven.

Enkele voorbeelden:

- leren hulp vragen of afwijzen;
- leren eigen keuzes maken, voorkeuren uitspreken;
- leren beslissingen te nemen aangepast aan ontwikkelingsniveau en leeftijd;
- een goede werk- en leerhouding ontwikkelen;
- leren door te zetten, een taak af te maken
- afspraken leren respecteren;
- leren stipt aanwezig te zijn...

Voor alle leerlingen is een procesgerichte onderwijsstijl² aangewezen. Dit betekent dat het belangrijk is meer inzicht te krijgen in 'hoe' kinderen en jongeren leren.

¹ Lebeer J., Bouwen aan leren leren. Cognitieve leerbevordering bij kinderen met risico op ontwikkelings- of leerstoornissen, Acco, Leuven, 2009, blz. 36-37

Preventieve basiszorg Zwakbegaafdheid en verstandelijke beperking

Voorbeelden van procesgericht werken.

Leren 'hoe':

- te memoriseren;
- problemen en vaste structuren te herkennen;
- creatief te denken;
- fouten te analyseren;
- op zoek te gaan naar informatie en oplossingen vinden;
- kritisch te denken;
- zich flexibel op te stellen, zoals van gedachte kunnen veranderen;
- na te denken hoe een bepaald doel kan bereikt worden.

² Lebeer J., Bouwen aan leren leren. Cognitieve leerbevordering bij kinderen met risico op ontwikkelings- of leerstoornissen, Acco, Leuven, 2009, blz. 26-27

2 Vorming en ondersteuning van het schoolteam³

Een zorgleerkracht en/of klasleerkracht kan zich specialiseren in het effectief begeleiden en adequaat ondersteunen van leerlingen met bijvoorbeeld een leer- en/of ontwikkelingsachterstand. De huidige BANABA-opleiding, waarin de voortgezette lerarenopleiding 'voor buitengewoon onderwijs' (VOBO) of 'zorgbeleid in het onderwijs' (VOZO) zijn ondergebracht, focussen vooral op de competenties die nodig zijn om binnen de gewone school zorgverbredend te werken. Netwerking tussen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs van eenzelfde/andere scholengemeenschap biedt ook mogelijkheden voor leerkrachten om zich te bekwamen in het omgaan met verschillen tussen leerlingen.

3 Inschrijving- en onthaalbeleid

4 Zorg op klasniveau

Het omgaan met verschillen in de klas is niet gemakkelijk. De leerkracht dient immers zijn onderwijs zodanig te organiseren dat er tijd en ruimte is voor differentiëren en onderwijs op maat.

Volgende werkvormen kunnen toegepast worden:

- **Differentiëren**

Volgende differentiatievormen kunnen aan bod komen:

- tempo: leerlingen verwerken de leerstof zoveel mogelijk op hun eigen tempo. Het aantal oefeningen kan worden beperkt;
- moeilijkheidsgraad: er zijn oefeningen voorzien met verschillende moeilijkheidsgraden. Hierbij kan ook de instructie verschillen;
- oplossingsniveau en -wijze: bij de uitvoering van een opgave kunnen leerlingen aan eenzelfde opgave werken, maar op een verschillend niveau. Bijvoorbeeld: alle leerlingen werken aan bewerkingen met getallen waarbij het tiental overschreden wordt. Een aantal leerlingen werken aan die oefeningen terwijl ze handelen met materiaal. Andere leerlingen voeren de bewerkingen uit met visuele ondersteuning, nog anderen werken zonder materiaal.

³ Casaer K., Buitengewoon – Gespecialiseerd, onderwijs aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, S.O.B.-Katernen 7, Garant 2008, blz. 46-49

Preventieve basiszorg Zwakbegaafdheid en verstandelijke beperking

- **Coöperatief leren⁴**

Het principe is dat sterke, middelmatige en zwakke leerlingen samen een groep vormen. De middelmatige en zwakkere leerlingen leren van de leerstrategieën van de sterke leerlingen. Andersom leren de 'sterkere' leerlingen nieuwe leerstrategieën door de leerstof uit te leggen aan anderen. Bovendien leren de leerlingen elkaar binnen de groep beter kennen. Dit komt het klasklimaat ten goede want de leerlingen krijgen meer begrip voor elkaar en zijn meer bereid elkaar te helpen.

- **Zelfstandig werken**

Zelfstandig werken houdt in dat de leerlingen gedurende enige tijd zonder de hulp van de leerkracht werken. Deze manier van werken kan ervoor zorgen dat de leerkracht op een efficiënte manier omgaat met verschillen tussen leerlingen (bijvoorbeeld leerstof afgestemd op de behoeften en mogelijkheden van de leerling)..Er wordt gestreefd naar het zelfstandig leren toepassen van de leerstof door alle leerlingen.

Een mogelijke organisatievorm van zelfstandig werken is contractwerk.

Het contractwerk is een organisatievorm waarbij voor iedere individuele leerling een activiteitenpakket voor een bepaalde periode (bijvoorbeeld een week) formeel is vastgelegd. Voor de afwerking van het pakket krijgt de leerling een bepaald deel van de lestijden (contractwerktijd) ter beschikking waarbij hij/zij relatief zelfstandig over de duur en de volgorde van de onderscheiden activiteiten kan beslissen⁵.

Contractwerk geeft de leerkracht de mogelijkheid om differentiatie efficiënt te organiseren.

Contractwerk omvat activiteiten met duidelijke regels en afspraken. Leerkrachten kunnen kiezen voor haalbare opdrachten of oefeningen zodat alle leerlingen succeservaringen kunnen opdoen.

5 Opvolging van alle leerlingen

Probleemsignalen kunnen hier zijn: leerlingen die bij toetsen steeds laag scoren of leerlingen die zorgwekkend gedrag vertonen, zoals teruggetrokken of stereotiep gedrag, agressiviteit of frequente huilbuien,...

6 Communicatie met ouders

⁴ Kagan S., Structureel Coöperatief Leren, Bazalt, Middelburg, 2007, blz. 21

⁵ Laevers F., Ervaringsgericht werken in de basisschool, deel 1 basisboek, Projectgroep Ervaringsgericht Onderwijs VZW, Leuven, 1987